

Нэрэнь мартагдашагүй

узарилсадаг, хайн эмхидхэлтэ болохо шадаан байна.

1917 ондо, Февралска революци хууль нухар Цоктоев ноогатга бусад эрх бэлэй. Тэндэ үүсгэ тэсэбэн. Гэбшье баянуулга гарт хамга эх газар тархалан элэгдээг, тодонор хаанта засагшаа зүсэг тулгуури айма. тэршаан зошине мүдэжэ байгша нэн. Мүн буряад арадай дунда хасагууд, отогүүд гэжэ яһанай нгаа гаргадаг хуэине үгэ хэлэхин түлөө нухар Цоктоев элэхитэйгээр тэмсэлсэн намтартай. Октябрьн революци болонхой Окт. 1918 оной мартада нотагай баянуул атамануудай удирдлага дор Сэлэнгийн аймгай революцино комитече тараажа, өөдөнхөө станицна правлені эмхидхэн байгаа. Тингэбшье, энэ засагын узаан байгаагүй нэн. Революци хашаа этгээдүүд, дари бута сөхигшөөн түүхэтэй. Энээндэ нухар Цоктоевой аша габьяа ехэ байһан юм.

Саашаада тэрэ нотагаа хүдэлмэришэн, тараананай засаг тогтоолоо. Сэлэнгийн Хушуунай ревкомой таабарлар Сүхын голдо ошохо, совет засаг тогтоохин түлөө тархашалы тундита политическэ хүдэлмэри абуулан. Зүгөөр тэрэ үеэ энэ нотагай тамуужан хасагуудай дунда совет засагта эсэргүү хэмээл үүдэхээг хүдэлмэри олон байжа, политическэ хүдэлмэри ноуса аргаар эмхидхэгдээр нэн. Энэ ябдал тухайгаа бэлхээдэр, нухар Цоктоев нигэжэ дурдһан байгаа. Нухар Цоктоев энэ үеэ Цыренпил Ражуровой хүдэлмэри дор политическэ хүдэлмэри абуулаха байгаад, уулажа шадагуу. Юбг гэхэдэ, Ражуров сагаантана барилдаа, Трумпосовска (мүнөө Хяаста хот) буудуулан алуулһан байгаа буюу. Тэрэ хайнда партин дэлгэбэри дурдажа ябхалаа, хэды бөлхөөлэйшье хэны, нухар Цоктоев Сүхын голдой эхонэй зонин совет засагай түлөө хэсэгтэ хабалууджа, зарим хуурия газаруудтай ревкомундэ бэл болгосон байха юм.

Социалиэ үзэл сурталыс ард зонид ойгуулдаг, гартаа буу барижа, нөдөртан баяшуутай, ламанартай

тэмсэжэ, совет засаг байгуулаагшадай тоодо нухар Цоктоев орохотоо хамта, тэрэ партизануудай отрядууд. Улаан Армида элэхитэйгээр тулалдсажа, 1919—1920 онуудта атаман Семеновой, зэрлэг дивизион командлан генерал Левинскийн сарган сэрэгүүдэ, Хулан нуурай гургадэ шэбээлэд байһан барон Угирскийн отрядууды намна бута сөхигшөөн байла. Валмацерын Булавин Цоктоев ЧОК-ой элэхитэй сэрэгшэ болохо, кулагуудай восстанине даралгада хабалаһан байна.

Нухар Цоктоев гансхан аймг соогоо нитын ажал абуулагда хэбээлэ бэшэ, мүн республика хэбээлэ суурһан. Буряад-Монголой АССР-ай Советуудай I-ахи съездин делегат байһан. 1925 ондо РКП(б)-эй Троицковска райкомой гэнүүнээр хуурагдаһан. 1922 онһоо 1927 он болотор Сэлэнгийн аймгай Хушуунай гүйсэкомой түрүүлэгшэ яаа.

Залуу ябахадэ нухар Цоктоев элэхитэй коммунист байханаа галиа, теоретическэ талаараа бэлхээдэ, хүдэлмэрихэ мэргэжэлтэй хүн байһан юм. Тингэбшье партин өком Невосибирск гөрлөдө РКП(б)-эй Сибирскойкомой гэрэгдэхэ хөөр жэлэй курсда алыһан байгаа. Тэриние амжалтагайгаар дүүргээд, узаан, Сэлэнгийн аймгусокомой түрүүлэгшэ орогшоор, Юрөгэй племяхой директорээр ажаллаа. Энээнэй бүдэдэ 1947 он болотор гэхэ үг, али араб гаран жэлэй туршада КПСС-эй Сэлэнгийн райкомой пропагандист болон. Буряадайгаа үндэһэн хэлэн дээрэ гүнзгэй удхатэй лекци, элдхэд хэжэ байхадань, хүнүүд ехэдэ хайшаадаг бэлэй. Ажабайдалы баян дүршэлтэй, марксизм-ленинизмын теорие гүнзгээр шуудан халаа хүнэй эрхэ сэдхэхэ баясуулдаг, ажаллан зоригшуулдаг шадажа байгаа буюу. Валмацерын Булавин Цоктоев илангада Эсэгэ орлоо хамгаалһан дайһан хүндэ жэлүүдэ партингаа дэлгэбэри ажал хүдэлмэри абуулаа. Лайсан фактистарыс түрөөр дархын тулдэ Фронтохо туһалдаг, хуурагай зонин ажалтай амжалтада урхалдаг байһан юм.

Нухар Б.Ц. В. Цоктоев гурбадах зарлалдань СССР-эй ЦИК-гай гэнүүнээр хуурагдаһан. 1927 ондо Бухарова староста нухар М. И. Калинингай уулагдаа хабалаһан. Москваһаа ерхэн дарьдаа нотагаа «Улаан Одон» гэжэ хууе ажахын коммунэ эмхидхээд, тэрэй түрүүлэгшээр 1929 он болотор хүдээтэ.

Буряадай түрүүшн коммунистуудай нэгэн байһан нухар Цоктоевой габьяата хэрэгшэ дурдахадэ, илангада хууе нотагуудыс хууража, бэлхөөн тухалтэй болгохын, тархашан зоной ажабайдалыс улам байжаруулхын түлөө тэрэнай ордолоос мүнөө мэдэхэ, таниха нухадын дурдажа байдаг. Залуу үетиние хүмүүжүүлхын түлөө тэрэнай гарган ордолын аша яһаа бин. Тамна хуурида түрүүшн долоон жэлэй хуруунай байгуулагдажа, тэнхэ хуураһан олохон залуушуул хожомын республиканыай хүдэлмэрихэ органдууда хүдэлһэн байха. Энэ хуруули, мүн андхи болонхын барилгада нухар Цоктоев аша гаргада, эмхидхэлсөн байх юм. Тэрэнай хаашны ажаллажа байхадань, партин өкомой, республиканыай правительствын хүдэлмэрихэд нухар М. М. Салхянова, М. Н. Ербанов, Д. Д. Доржиев гэгшэ угаа хуудалдэг нэн. Валмацерын Булавин областной партин организационэй элхэ ажал абуулагда хүдэл А. И. Оширов, И. В. Ченкиров, Ф. М. Сахалтуев, Я. Т. Цохосов, М. М. Пилунов, Т. Т. Еланов гэгшэдэй найн танил байһан, олон жэл сугтаа хүдэлһэн, хүдэлһэнго жэшээ халан абһаншыс байха.

Мүнөө В. И. Ленингай түрөөр 100 жэлэй адартаа оёе угтахадэ байхадэ, Буряад орондо совет засаг тогтоолоосхын, Илчигэй заабарнуудыс бэлхүүдхын түлөө ами наһаа хайрангүй тэмсэжэ гарһан хүнүүдэ наһаа, дурдажа ябахамын хэлдэсэ гайхалгүй. Валмацерын Булавин Цоктоев мэдэти нимэл зоригтой хүнүүд гурал артаа жаргал асарһан саа ха юм. Тэрэ 78 хүрээжэ. 1958 ондо наһа барһан юм.

Б. ЛОБАНОВ, тусхайта пенсионер.

РУМЫНИ. Ильфов уездын Луйка тосхойн хүдөө ажахын хамтарал «Ленинэй замаар» гэжэ нэрлэгдэнхэй. Эндэ олон халбаритай томохон ажаху хууриганхай. Заха хизааргүй уналгадаг полинууд дээрэн, орогроду соонь, мал ажалай фермүүд дээрэн 2 мянга гаран хүн хүдэлнэ. Энэ хамтарал өөрын машина техникээр баян юм. Жэл бүхэндэ орооһоорн абадаг кукурузын, силосэй кукурузын, газарай өдөнэй ба бусад культурануудай ургаса болоод түс хаалган дээршээ байдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түс ажахын таряашад поли дээрээ үтэгжүүлгэ гаргажа байна. АДЖЕРПРЕСС-ТАСС-ай фото.

АЖАЛДАА ЖАРГАЛТАЙ

Саангийн дунда хуруулин ажин классуудай хураалдай талаар директорай орлогшо Долгор Дамцеева Дамцеева 30 гаран жэлэй туршада башгаар хүдэлнэ. Долгор Дамцеева олон жэлдэ үхибүүдэ хүмүүжүүлжэ, саашанай холон замдэн гаргажа, юу хэжэ, ямар ябахань саг урхалжа ноирхожо байдаг. Долгор Дамцеевагай шабиарай олонхын инженер, врач, партина хүдэлмэрилэгшэд, Совет Армин офицерүүд ба олон ондоо мэргэжэлтэй, арад зондоо хүнээтэй хүнүүд болонхэй Тэжээр багмада аяр хүргэн, наһажа ябадаг.

Яхадай АССР-тэ хүжээтэ драмтээрэй дирижээр Д. Р. Тарбаев сэрэгэй академи дүүргэһэн, Совет Армин офицер Р. Д. Аршанов, мүн КПСС-эй Захаминий райкомой секретарь С. С. Бадмаев ба бусад түрүүшн-

ТАСС-ай КОРРЕСПОНДЕНТНУУД МЭДЭЭСЭНЭ

В. БАРИНОВ. Орнестртань — чанзанууд ба хуурууд

УЛААН-ҮЭД. Буряадай радио ба телевиденин комитетдэ ардай инструментүүдэй оркестрэй эмхидхэгшэн умар республикын советой хүдэлмэриг шуудан ухда шанартай абуулаха болоо. Буряад арадай инструментүүдэ—чанан, хуур ба нимэл хэрэгдээг энэ ансамбль үндэһэн хүжэм хууража хэлхээтэ туһа хурагхын дамжагуу. Буряад гоминисторнуудай нилээд олон симфоническэ ба камерна зохиолуудыс оркестр гүйсээд хэлэжэ болоо.

Бэлитэй хүжээшэ Г. Дзугарвай зохиолон сериалын үндэһэн буряад инструментүүдэй оркестр-тэй хамта гүйсээдхэдэ сонита телевиденино концерттэ түрүүшн хэлхээ гээдэ. Энэ совет композитор П. Глиэрэй башан «Буряадай баатарлиг ахам» гүндэд жэлэй турша со гүйсээдхөгшөү байһанаа программа оруулдаг. Борхэ дирижар, Буряадай инструмент талбайта ажал абуулаһан Чингис Навлов тус оркестрыс эмхидхэн байгуулаһан юм. Тэрэнай зохиолон дүүнүүд радио болон телевиденээр дамжуулагдадаг, республикын зоной дунда хүндэтэй болонхой.

Оркестрэй коллектив радио болон телевиденээр концертүүдэ табиһаһаа гана, промышленнаа предпринимүүдэ, республикын худогэй клубуудта ошожо наалдадаг юм.

Ю. БУДАЕВ. Элдин таладаху амаралтын байшанууд

ЗЛИСТА. Винограднигууд болон жэмэстэ молдой эсэргэгүүдээр хүрээлэгдэнэ добуун дээрхи табан даххар шэнэ копусе холбохо харарадаг. Тэрэнай хуралтань агаарай ванаа абадаг талмай болгонохой. Эмалгийн каюнеүүдэне спортын залуудтай, тамагалтын басынхитэй холбодог. Хальматэй элдин таладаху «Нарата» гэжэ газарта барилдажа эмхидхэн климатологическа санатори нимэ байхаар харалагдана.

Барилгын талмай гэшэ харгынууд зурьтат татагданхай. Ажалын хэрэгшэй байшануудай хананууд дохдогдоо, гол корпусын барилдажа ахидла.

Бүхэсөөнэ ухда шанартай эмшалын эмхи зургаануудыс эндэ барилда эхилһэнхэй (648 хууриата санаториһоо гадна, 500 хүнэй байха амаралтын байшан мүн лэ барилдаха юм) онсо ухда шанар.

Хонгёо дуунууд зэдэлхэл

САРАНСК. Утөө нэгэ харын үнгархад, Мордовинь полинууд дээрэ хабарай тарилга эхилхэ. Көхлөхнүүд, сохонзуудай үлээлээр тракторнууд ба бусад хэрэгшэнуудэ забабарилжа дүүргээд, үрхөөсө тарилгын шанарта хүрэгжэ байна.

Республикын советой хүдэлмэригшэд энэ халуун хахала мүн лэ элэхитэйгээр бэлдэжэ байһанай. Бүхы районуудта эмхидхэн байгуулагдаһан уран хайханай бүдэгүүдэй 200 үлээтэй бригада хабарай тарилгада хабалажа хүнүүдэ хангаха юм. Агитбригада бүхэндэ дуушад, хатаршад, хүжээшэд, шүлэг ушхатгал бин.

М. ХВАСТУНОВ. Хойто-Яхадай нефть бэлдэдэг экспедицини геологууд газарай уурхайнуудыс ажил татайгаар шяжэллэ. Тэдэнэр үнгаргашэ жэлдэ геологшэ-жэлэлгын түсэб нилээд эхээр үүдүүлэ. Мастах гэжэ үстэсөгэй гурбадах скважинын коллектив амжалта тулажа, геологуудай бүхөөсөн конкурсодо ялажа гараа. Мастахка талмай байгалигийн газар нөөсөн 150 миллиард кубическэ метр болохоор багсаадаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: гурбадах скважинын вышка. В. ЯКОВЛЕВАЙ фото.

Түнхэнэй Хоймор гэжэ нотагта оршодог Толгойн дунда хуруулиндо золгодон, буряад хэлэ ба литература заалтын асуудалаар зарлалдан элхээтэ, аймг хоорондын зүблөө үнгаргээдэббди.

ТҮНХЭНДЭ ТҮРЭЭН БОДОЛШУУД

Тус хуруулин түрэлхи хэлэний багшанар: С. Д. Сотниковгай—«Хэлтэйн хубинууд» гэнэн төмөр 8-дахы класса. Д. Г. Замбаловай—Д. Батожонгийн трилогээр 10-дахы класса үгэһэн хэшээлүүдэ зүблөөндэ хабалагдашагшанан, хэдэн элдхэлүүдэ зүбшэн хэлхэһэн байна. Мүн зохиолдон Цырен Дүлма Лондокова, Гунгаа Чимтов, нотагай поэдууд Лобсон Танхаев, Шагдар Баймин, Балдан Янжонов гэгшэд тэрэ зүблөөнэй ажалда элэхитэйгээр хабаладсажа, үхибүүдэй ноирхолтой уулзалга үнгаргээшэ, тэндэ суглаһан Ажин ба Түнхэнэй багшанартай түрэлхи хуруулиндо литератүра, хэлээс бүрхөөжэ, шүдлэхэ тухай, тэдэниие хуруулиндо хайнар аашаа тухай, наһаада андалдан байха юм.

Түрэлхи хэлэ заалгаар Түнхэнэй аймгай багшанар түрү эрэгдэ ябадаг гэжэ республика соого мэдээжэ болонхой. Энэниие баталан тэмдэглэхэдэ, бидэ ганса табичан санигтэй, тоолохон процентээр таажа хэлэнэ бэлдшди. Манай буряад хэлэ, бэйшгэй таһагта тэдэ багшанарай хурган шабиарай олоороо эрэгжэ, оролгын шалгалтыс амжалтагайгаар үгэдэгшөөн, программа материала наһа мэдэхингээ хажуугаар, аман болон бэйшгэй хэлэ хайнаар шудлан, түрэлхи хэлэ ба литератүраар эрхим бэлдэхэтэй байдагшан үндэлхөөдбди. Энэ амжалта амар нэгэн ондоо, үлүү найн оршон байдалда байгаад туйлагдан бэшэ бишуу. Харин РСФСР-эй хуруулиндуудай габьяата багшанар Ш. Д. Санжеев, Н. А. Тулусова, Буряадай АССР-эй габьяата багша Д. Ш. Будаев, ардай гэгшээрэй отличнигууд С. Д. Сотникова, Д. П. Замбалов, П. Д. Бажаксёва түрүтэй аймгай түрэлхи хэлэний багшанарай өөдөнхөөн хэбэ шадалаа гаргажа, хара хүлөө ахдажа, олон жэлдэ ородожо туйланан амжалта юм гэжэ хэлэхэ байһабди.

Нэн түрүүн энэ аймгай хуруулиндуудай түрэлхи хэлэний багшанар өөлд хоорондоо холбоо хайтай гэжэ онсолон тэмдэглэхэ шуухала. Хөншөөн мэдэхээр, түрэлхи хэлэний багшанар хуруулиндуудта үсөөн, нэгэн үг, али хоёр хүн байдаг гэшэ. Тингэбшье ажаллахада гансардаха, хүсэ хүрээжэ ядаха гэжэ мэтэн али олон бэрхшээлтэй шардаг. Хүтэлбэригшэиднэ тэдэнай ажал шалгажэ муртай туһалмажа үүдүүлэгшэй байханаа наһадаг. Харин Түнхэндэ нимэ юмэн үздэгдэгшэй. Энэ ганса юмэн багша оролодоо, набиет хүтээрээд, хайнаар заагаад, бэйшгын тингэд гээд, тэдэниигэ саагуур нилээдэд байдаггүй, харин буталдаа оролодог, бэе бэсүүнэгэ дүршээлэ хубалдан бэе бэсээ тулалдсадаг ядаха шадажа гаргараа домилдээдэг, дүнгэлдэг. Түрэлхи хэлэний багшанарай методическа нэгдэлдэ найн хүдэлнэ. Августын зүблөөндэ буряад хэлэний багшанарай секци элэхитэй хүдэлнэ. Гадна чөтөртэй бүри багшанар дүтэ дүтөөр хуруулиндуудтаа хэлгээлдэн уулажа, элдхэлүүдэ хэлхэлсэн, дүршээлэ андалдан байдаг; үншэй хүдэлнэ, дүршэл хэтэй болонхон багшанарын залуушууддаа али болохоор туһалдаг, залуушуулыс тэдэнэ хүндэлнэ, хоодо тэдэндэ ханджа, элдэб асуудалуудаар зүблээдэгдэ заншалтай болонгой. Хэрбээ аймг бүхэнэй түрэлхи хэлэний багшанар түнхэнхид шонгээр хоорондоо холбоотойгоор ажаллаа наа, юмэнниин уршгатай

байха нэн гэжэ наһагдана. Методическэ Н. А. Тулусова хүтэлбэрилнэ. «Угын бүридэл» гэнэн төмөр хэлдэжэ управленин нүүд тухай хэлэн элдхэлүүд сугларшадай анкарал татаа нэн. Гэжэ зуураа, республика соогоо мэдээжэ болонхон багшын ажал тухай хэлэхэ ушартай болонхой. Тэрэнай хүдэлжэ байдаг Хэрэнэй түрэлхи хуруулин түрэлхи хэлэний кабинеттэ ороходо. В. И. Ленингай түрөөр 100 жэлэй ойдо зорюулхан түхээрэлгэтэй байба. Владимир Ильичэй ажабайдал, агуу эхэ хэрэг тухай түхүүлэн хэрэһэн тусхай булан, ойн хүндэлдэ зорюулагдан гаргагдажа, «Коммунизмын тодон» гэнэ ханын газета, альбомууд, зурагууд, үхибүүдэй бэлхээл хүдэлмэригшүүд, тэдэнай гараара хэлэн Ралын нуурай эрхэгдэ отогой холон гэхэ эрэгын олон янзын хүмүүжүүлхыс удхатэй юмнээд тойроод үлгөөтэй, табатай. Буряад элхитэ зохёолшоһоо гадна, Түнхэн нотагта түрэн, Буряад орондоо суурһанан зохиолшоид, дуушад, хүжээшэд, зүжэгшэд тухай домоголон, мүн «Алдарта Байгал», «Улаан-Үдэ—Буряадай нинистэл», «Буряад хэлэн—Байгал далай» гэнэн стөндүүд кубинет со бин. «Өлөөр ушша—хүдөөд хөөр» гэнэн, шэнэ гарһан буряад номуудай витринэ, байшабиарай гэрээ ушшаа зохёолшудай нэрүүд «Ном—эрдэмэй аршаан булаг» гэнэн гаршаг дор класс бүрээр хубагдан бэлдэтэй, «Аралдай уран үгэн алдарна» гэнэн эхэ ноирхолтой булан үзэббэ, «Таабринууд», «Онһон үгэнууд», «Юрөөлүүд», «Дуунууд», «Шүлэгүүд» гэжэ заагаага бэлдэтэй хэдэн саарһан туламууд тэрэ буландэ үлгөөтэй. «Энэ алдарта сугларһан үлгэр, дуун, шүлэгүүдэ байд гээд абахадань, эхэ һонин юумэ үхибүүд суглуулжа, бэлхээ хэлэн байдаг. «Тэдэнэ хамтаараа ушшадаг, зүбшээдэг, гэсээдэ гаргадагшди»,— гээд, Надежда Арсентьевнагай тэрэ туламуудыс хуулихадань, 8-дахы «А» классай хурагша Сотникова Лодын «Хүгшэн эжым» гэнэн шүлэг, тэрэнай бэлхээ абаһан хуримай юрөөлүүд, Намсарсавагай суглуулһан таабринууд байжа байба. Ноирхон үзэббди. Үхибүүд ардай аман зохолт, түжэ суглуулжа, шүлэг, богинохон расказуудыс бэлхээ эхэ дуратай байдаг гэжэ багша хөөрэнэ...

Агаар зөөлн, нэрюүдхэн — Амилхадан аруоулан. Алтан наран дулахан — Ажаллахада атархан — гэнэн Хона Намсарсавай уран бадагууд Толгойн дунда хуруулин түрэлхи хэлэний кабинеттэй канада аржыса бэлдэтэй. «Эгээ энэ ажалтай хабархал магтахын орондо, түрэл хэлэ түрээлэй бадагууд байхана яагаа юм? Х. Намсарсета тинээ юмнэн бин хал даха гэжэ үшөө мэдэхээрхэ элдхэлтэй байба. Тэдэ хуруулин түрэлхи хэлэний багша С. Д. Сотниковгай хэлээл шагнаан хуулаха, агаар ала мүнүүд багшын сэдхэлэйн бэлхээ, ажалын жолоо болодог бэлхээ юм гэжэ ойлого һом. Софья Доржиевна грамматикын эгээл «модохир» төмөр—«Хэлтэйн хуруулиндууд» юрэнхы ойгосоо үгэжэ байгаа. Харин хэшээлэйн ямар нэгэн унигага хүжээлэдэ элдэлэн гаршоо гэжэ һаам, дэгд гүүдэн хөөрбээ гэжэ уншагшад ба ойлуулхын. Багшын уян зөөлхөөн үхибүүдтэ хандан, сэдхэлэйгээ өөрһөө, холоһоо даа наһагша та-

тан гарһанан уран хурса найруулхыс угда, угда түгэлээр жэшээнүүд дээрэ үхибүүдэ ажалуулаа. Хэлтэйн хубинуудыс асуудалаар илгаруула, жэшээнүүд дээрэ харуула, тодорхойгоо үгүүдхын хэлхүүгаар, словарна диктант, алгануудай зүб бэлхэлын дүрим, үгын үндэһэн, хуури, залгалта олодоо гэжэ мэтэн юмэн хүлээдэ. Гадна хурагшын бэлхөөн эрхим хүдэлмэри ушшаа юм. Баһа өөдөнхөөн шүлэг зохёолшоо туршаба. Юрөөдэ, аман болон бэлхээгэй хэлэ хууража ажалыс дүшэн таб минута со сүм хэжэ үрдинэ. Энэ багшын методическа бэлдхэл үндэр шатада байһаниинь харгада.

Нүхэр Сотникова үхибүүдэй творческэ хүдэлмэрид эхэ анхарала табидат юм. Тинхэдэ уран бэлхээшэй кружоогоор хизаарлагдгүй, хэлэньшье, литературишье хэшээлдэ зохёохыс түхэлтэй хүдэлмэрихэднэ хоодо хүлээжэ байдаг. Кабинет со тон элн гарта «Эрхим творческэ хүдэлмэринүүд» гэнэн стөнд харахат.

Зүблөөндэ хабалагдашадай үмэнэ «5—6» классуудта бэлхэлын түдгэлдэ хэлгэ гэнэн төмөр элдхэл хэлхээ энэ ажлыс аман хэлэн ба бэлхээгэй хэлэ хөөрө хууража бэйшгын нягта холбоотойгоор абуулаха тухай, юун гэжэ, хайһан гэжэ бэлхээ наа, уран хурса байха гэжэ, ушшахадань хүнэй шэхэндэ хайханаар дуудлаха гэжэ үхибүүдэ ходо наһуулаха байха тухай хөөрөө. Софья Доржиевна хашээлэнгээ эхиндэ поэзиын минутануудыс (хурагшад ганса сээжээдэ нэнэ бэлхээ, өөдөнхөө зохёолшоон хэлдэг), «Гуурна туршалхын урөгүүдэ», «Найн творческэ хүдэлмэрини мурьсөөнүүдэ» хэлдэ байна.

Кабинеттэй түхээрэлгэ тухай халта хэлэхэ болоо наа, «Ленин шонгээр үнэн ябая, хуряа, ажалтан» гэнэн уриа, «Буряад литератүра ба искусство», «Буряад литератүрын дээжэ», «Шүлэг—минин хүлэг» (залуу поэдуудэй, эхиндэ бэлхэшэдэй шүлэгүүд), «Зүб бэлхээ» гэнэн стөндүүд, «Саанай галдууд» гэжэ уран гөбөр шэмгээлдэн ханын ноин орогшодой анхарал татана.

Зүблөөндэ хабалагдаша Гөрхон дунда хуруулин түрэлхи хэлэний багша З. Н. Байминовагай «Классика гадуур хүдэлмэри хэлэн туршалгаһаа» гэнэн ноирхолтой элдхэл шагнаба Энэ залуу багша буряад литературын кружок ударидадаг. Тэрэзондэ 35 хүн хабалада. Кружоктой хүдэлмэрид элдэб элдхэлүүдэ хэжэ зохёолнуудыс зүбшээхэ, үхибүүдэ библиотекэдэ буряад номуудыс суглуулжа, буряад хэлээр КВН, пионерскэ «сбор үнгаргээшөөн, уран зохёолшодтой уулзалгануудыс хэлхээ эхилээд, хэлтэйн хубинуудыс, совет-монгол ханн барисаан тухай, ардай аман зохолтой байлг тухай вечер, альһом хэжэ хуртар эхэ ажал эрхилһэн байга. Илангада уран хайхан бэйшгэ эмхидхэжэ, тэрэниид шүхала зүйлүүдэ түхээрүүлнэ. Ноирхолтой ажал абуулһан байла. Үхибүүдэй гэртэхиндэ буряад тэрлэг, хубсана оюулхыс багшын дурдалхада, тэдэнэр дуратайгаар туһалһан байна. Бүүлдэн уран хайханай бүлгэмэйхний дуу, шүлэг, хатар, зүжэг бэлдээд, буряад концерт харуулахадань, түрэлхи-

дньс баярлажа, хүүгэднай түрэлхи хэлэ дээрэ нимэ хайханаар наада харуулба гэжэ урмашаа. Зоя Намдыновна үхибүүдтээ аймагингаа олон тосхонуудаар наада табяа юм ха.

Эндэ гурбан багшанар хэжэ байһан ажал тухай халта-халта дурдалдаг. Түнхэнэй бусад хуруулиндуудташье энэ мэтэ ажал абуулагдадаг.

Түнхэндэ түрэлхи хэлэний багшанар ганса өөнд хоорондоо холбоо барисагаа бэлхүүдхыс оролодо бэлхээ, мүн баһа аймгай соёл болгосорлой ажал абуулдаг эмхи зургаануудтай, илангада буряад холон дээрэ гардаг «Саан» газетын худэлмэрилэгшэдтэй нягта холбоотойгоор ажаллада юм. Энэни тухай тогтожо хэлэхэ хүсэлтэй.

Ушар юуб гэхэдэ, түрэлхи хэлэ заалгын найн табигданаһай ашаар Түнхэндэ түргэн саг со хэдэн залуу уран зохёолшоид урмага гарһан. Эдэ зохёолшоид аймгаингаа «Саан» газетын доргэдэ Мингэа, Сарьдагай нэрэмжтэй литератүрна нэгдэл байгуулаад, нара бүри «Саанай самаран» гэжэ литератүрна хуудала хэлхэнэ. Тинхэтэй хамта, литератүрна нэгдэлхид хуруулин бурин түрэлхи хэлэний багшанартай халуун барисаатай, тэдэнхээ хамта ажалладаг, тэдэнхээ ахабатар эхэ туһа хүрээдэг байна. Тэдэнэр классна гадуур хүдэлмэрини түсэб табилсадаг. Мүн түсэбай вһоор үхибүүдтэй уулзалда, хөөрлөөнүүдэ үнгаргээдэг, тэдэнай бэлхөөн шүлэгүүдэ, зохёолнуудыс зүбшэн хэлхээ, захаха, хайжаруулаха харгыснь заадаг, ардай аман зохолт хаананаа, хэнхээ, хайһан гэжэ суглуулһан, бэлхээ абаха тухай консультайн, заабарн үгэдэг, «Коммунизмын тодон» (Хэрэн), «Саанай галдууд» (Толгой), «Хойморой аялга» (Галба), «Алтан мундара» (Хойто-Гол) гэжэ ханын газетануудтэй редакторнуудта, эдэхитэдэ элдэб заабарн туһаламаа үгэдэг. Гадна хуруулиндуудай ханын газетануудтэ хизаар ороноо шанжэлһэн удхатэй статянуудыс («Буряад литературын хүгжэлтэ», «Ноугатай уран зохёолшоид», «Нүгэ гэжэ тосхон хаананаа гарааб?» гэжэ мэтэ), шүлэгүүдэ эльгээжэ байдаг заншалтай.

Аймгай «Саан» газетын хуудалнарта хуруулиндуудай түрэлхи литератүрн кружоогудай худэлмэри тухай наһамжанууд, тэдэнай шүлэгүүд, расказууд, суглуулһан таабринууд, онһон, хошон үгэнууд, «оюунчууд» холодоо гарана байдаг. Ганса уран зохёолдо хабартай зүйл бэшэ, мүн хүдөөтэй байдал, аба, эмхидхэн ажал тухай хэлтэйн хурагшадтэй элдэб корреспонденти, статьянууд тунхагалагдаг.

Түгээхөлэй үгэ болгон хэлэхэ юмэн гэхэдэ, Түнхэнэй аймгай түрэлхи хэлэний багшанар түрэл буряад хэлээ зааха талаар улам эхэ амжалта туйлан, мүнсөн дулдага мундарагануудаар шонгөлхөн, мүнхын уһата аршаан булагар билгарһан Түнхэн нотагайшаа ажаллаша малша зоний Ленин багшын илагданагуй туг дор Коммунизмын орёл өөдэ дабиһынь алтан үзэгөөр аржытар намтарлан мунхэжүүлхэ хубууд, басгагыс үшөө олоор хүмүүжүүлхэнэ лэбайт гэжэ наһадаг!

Д.Н. Д. ДОРЖИЕВ, Дорж Доржиевой нэрэмжтэй багшанарай институтдай буряад хэлэ, бэйшгэй кафедрэс дагша, доцент.

